

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária

Magyar jogtörténet

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szegedi Tudományegyetem

Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.

www.u-szeged.hu

www.szechenyi2020.hu

1

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege	kollokviummal záródó előadás
Tagozat	MAT-JN-17/EN
Tárgyfelelős tanszék	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jogtörténeti Tanszék
Oktatók	Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária egyetemi tanár
Elérhetőség	6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 44. szoba Tel/Fax: (62) 544-412 E-mail: jogtort@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok	5
Követelmények	az adott tantárgy követelményei a tantárgy coospace színterén

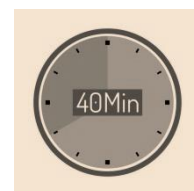
A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. Tanulmányozza a kötelező tananyag vonatkozó részeit. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
5. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
6. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

Büntetőjogtörténet I.

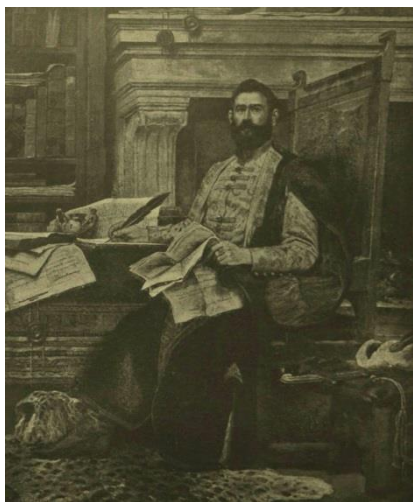
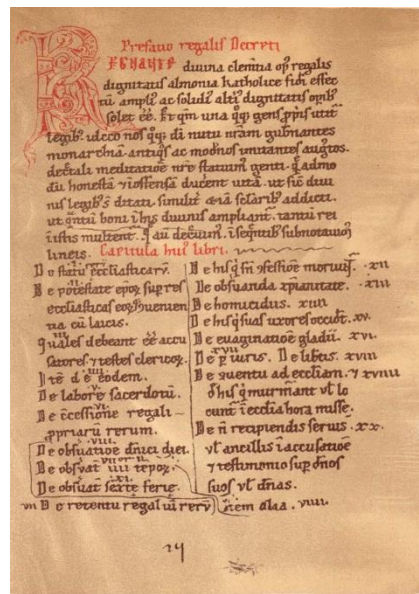
A büntetőjog forrásai és a korai századok magyar büntetőjoga

I. A büntetőjog forrásai:

1. törvény

A büntető jogi szabályokat két alapvető jogforrás határozta meg Magyarországon: a szokásjog és a törvény. Szt. István, Szt. László és Könyves Kálmán törvényei több büntetőjogi tárgyú rendelkezést tartalmaznak, amelyekből következtetni lehet egyrészt meghatározott bűncselekmény-csoportokra, másrészt a kiszabható büntetésekre.

Lényeges változás I. Mátyás uralkodásának idején következett be, amikor egyrészt a hűtlenség, másrészt a nagyobb hatalmaskodás esteit rögzítette decretumaiban. Ezzel kezdődött el az egyes bűncselekmények „törvényi tényállásának” meghatározása.

2. Werbőczy István arcképe, Feszty Árpád festménye a budapesti ügyvédi kamara dísztermében /Vasárnapi Ujság/

2. szokásjog

A szokásjog volt a meghatározó a büntetőjog területén is. Amíg azonban a nemesi magánjogra vonatkozó szokásjogi normákat Werbőczy István Hármaskönyvében rögzítette, a büntetőjogi normák közül csak azokról tett említést, amelyeknek magánjogi jogkövetkezménye is volt. Ez nem fogta át a 16. században ismert valamennyi büntetendő cselekmény körét és az azokra kiszabható büntetéseket, de lehetőséget nyújtott arra, hogy a szokásjog által generált partikularizmus – széttagoltság – némileg csökkenjen.

1. Szent István dekrétumának első lapja

Szükségessé vált a büntető törvénykönyv elkészítése egész Európában.

A Német-Római Birodalomban *V. Károly* császár készítette el a birodalom büntető törvénykönyvét, a *Constitutio Criminalis Carolina*-t (CCC) 1532-ben. Ez a törvénykönyv, amely az egész birodalomban hatályban volt két részből állt:

- az első rész eljárásjogi szabályokat tartalmazott;
- a második rész az ún. büntető anyagi jogi szabályokat rögzítette, ezenbélül elsősorban meghatározta az egyes bűncselekményeket, az azokra kiszabható büntetéseket.

3. *Constitutio Criminalis Carolina* címlapja

Ennek a törvénykönyvnek a mintájára készítette el 1656-ban *III. Ferdinánd* Alsó Ausztria büntető törvénykönyvét, a *Praxis Criminalist*. A törvénykönyvet az örökös tartományok mindegyikében alkalmazták, s ez tette lehetővé azt – miután Magyarországnak nem volt önálló büntető törvénykönyve, hogy annak alkalmazását hazánkra is kiterjesszék a török kiűzését követő évtizedben. Ezt a helyzetet az a tény is megkönnyítette, hogy még egy időre a *Corpus Juris Hungaric*be is felvették, így mintegy szokásjogi úton a 18. századtól kezdődően a sedriákon, sőt a Királyi Táblán hozott ítéletekben egyre gyakrabban hivatkoztak a *Praxis Criminalis* rendelkezéseire.

Szerkezete követte a *Carolina* gyakorlatát.

- Az első részben rögzítették a büntető eljárásra vonatkozó szabályokat: pl. itt került ismertetésre a *tortura* alkalmazásának a lehetősége is.
- A második részben rögzítették az egyes bűncselekményeket, a büntetési nemeket, amelyek rendkívül szigorúak voltak. Helyenként említésre kerültek a súlyosító és enyhítő körülményeket.

II. A korai századok magyar büntetőjogának sajátosságai:

A büntetőjog történetének tárgyalása három fejlődési szakaszra osztható.

I. *a korai századok magyar büntetőjogának sajátosságai;*

II. *a virágzó rendi monarchia bűncselekmény típusai;*

III. *a magyar büntetőjogi kodifikáció története.*

Az államalapítást megelőző és azt követő évtizedekben a büntetőjog két alapvető jogintézményre épült:

- *bosszú;*
- *jóvátétel (compositio).*

Mind a két jogintézmény a kollektív felelősség elvén alapult. A bűncselekmény elkövetője nem kizárólag a sértettet, hanem a sértett egész nemzetségét károsította meg, ezért a bosszú nem kizárólag a sértett, hanem egész nemzetségének a joga, sőt kötelezettsége volt. Az elkövető, a tettes sem kizárólag a maga személyében felelt cselekedetéért, hanem az egész nemzetsége tartozott felelősséggel.

Szt. István törvényei is bizonyítják, hogy a magyarok körében is élt a bosszú intézménye.

Ezek a törvényhelyek még az ősi *tálió elv* szűk körben való érvényesülését bizonyítják.

„Valaki embert öl karddal, azon kard által vesszen el.” (Szt. István II. 46.)

„Valaki pedig kardot vonván, akárki mást megnyomorít, vagy a szemén, vagy a lábán, vagy a kezén, hasonló veszedelmét szenvedje az ő testének.” (Szt. István II. 47.)

Ennek és a bosszú intézményének a visszaszorítására szolgált a *compositio*, a jóvátétel fizetési kötelezettségének a kialakulása. Az elv azon alapult, hogy a tettes fizesse meg azt a kárt, azt a sérelmet, amit okozott.

A *compositio* összege a vagyon elleni bűncselekmények esetében a ténylegesen

bekövetkezett kár nagyságával volt egyenlő.

Az egyes emberek személye ellen irányuló bűncselekmények esetében a compositio nagyságát a sértett vérdíja határozta meg.

A szokások által kialakított rendszerbe az uralkodó – az állam biztonsága miatt, az ország, a közösség békéjének érdekében – úgy avatkozott be, hogy királyaink, törvényhozói hatalmuknál fogva dekrétumaikban rögzítették az egyes bűncselekményekért fizetendő vérdíj, azaz compositio összegét.

4. A király koponyáját magában foglaló Szent László hermája, amelyet a győri bazilikában őriznek

„Ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, ... száztíz arany pénzt fizet érte.” (Szt. István II.16.)

A decretumokban meghatározott jóvátételi összeget azonban már nem a sértettnek vagy a sértett nemzetségének kellett odaadni, hanem egy részét kapta a király, egy részt kapott az eljáró bíró és csak a harmadik rész járt a sértettnek. A királynak fizetendő jóvátételi összegben mutatható ki az a fejlődés, hogy egy-egy bűncselekmény elkövetésével már nem kizárólag a sértettet fenyegették, hanem az államot, a fennálló társadalmi rendet is.

Szt. István, Szt. László és Könyves Kálmán törvényeiben megfogalmazott büntetőszabályok alapvető célja:

- a királyi hatalom megszilárdítása;
- a kialakuló magántulajdon védelme;
- az egyház védelme;
- élet és testi épség védelme.

„Ha a tolvaj a templomba menekült, vezessék ki onnan és vakítsák meg, a tíz éves vagy annál fiatalabb gyermekei maradjanak szabadságra, az idősebbek vetessenek szolgaságra.”
(Szt. László II.12.)

A 11. században nemcsak a bűncselekmény elkövetőjét büntették, hanem a tettes ártatlan családtagjait is. Ha az apát bűncselekmény elkövetése miatt szabad állapotának elvesztésével sújtottak, akkor egész családja szolgaságba süllyedt.

A kollektív felelősség alól először Szt. László tett kivételt, amikor kimondta, hogy a tettes tíz év alatti gyermeke mentesüljön a felelősség alól.

László rendelkezését Könyves Kálmán kiterjesztette a 15 év alatti gyermekekre.

A büntetőjog fejlődésének történetében ez azt jelentette, hogy a kollektív felelősség elvétől fokozatosan áttértek arra, hogy az ártatlan gyermekeket kivették a felelősségre vonás alól. Ezzel megjelent a **vétőképesség**, mely szerint az elkövető rendelkezik azzal a belátási képességgel, hogy tudja cselekedetének következményeit.

László korában a tíz év alatti, Kálmán korában a tizenöt év alatti gyermekek tehát vétőképtelenek voltak

Ezt erősítette meg II. András az 1231. évi Aranybullában, amikor elrendelte:

5. II. András szobra a Hősök terén

„A tolvajok vagy rablók feleségét vagy gyermekeit az apák büntetteikért ne adják el.”
(1231:25.tc.)

A bűncselekmények típusai a korai századokban:

A büntetőjog kodifikációja előtt bűncselekmény volt *minden olyan jogellenes magatartás, amelyet a jogrend – szokásjog, törvény – büntetni rendelt.*

1. *közbűncselekmény* (delictum publicum). a korai századokban ide tartozott minden olyan cselekmény, amely az államot, a közrendet, a társadalmat veszélyeztette.
 - hűtlenség: az állam és a társadalom ellen elkövetett cselekmény, mellyel valaki a királlyal szembeni esküjét szegte meg.
 - felségsértés: amikor a király, illetve a királyi család tagjaival szemben követett el valaki bűncselekményt.
 - hivatali bűncselekmények: amikor pl. az ispán a hivatali kötelességét szegte meg.
2. *vallás és erkölcs elleni bűncselekmények*: a kereszténység elterjedésével, az egyház ellen elkövetett delictumok, illetve az egyházi- vallási törvények megszegésével összefüggő cselekmények.

vallássértés, ünnepszegés, káromkodás, ami Isten és az isteni törvények megsértését jelentette; hamis eskü, hamis tanúzás, hamis vád, mérték- és pénzhamisítás; szemérem elleni bűncselekmény: nem házastársak közötti nemi kapcsolat; bűbájosság; boszorkányság; mérgekeverés; magzatelhajtás.
3. *magánbűncselekmények* (delictum privatum): minden olyan cselekmény, ami valakinek a személyét sérti: élet és testi épség ellen elkövetett bűncselekmények; vagy valakinek a vagyonában kárt okoz: lopás, rablás, házratörés.

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Határozza meg a jogforrás fogalmát!
2. Miért volt meghatározó a büntetőjog történetében a szokásjog?
3. Ki alkotta meg a Praxis Criminalist?
4. A büntetőjog történeti fejlődésében milyen szerepe volt a Corpus Iuris Hungaricinek?
5. Mit jelent a tálió-elv?
6. Mi határozta meg a jóvátétel összegét?
7. Mi a vétőképeség fogalma és mi a szerepe a büntetés kiszabásakor?
8. Milyen bűncselekménycsoportokat különböztetünk meg a korai századokban?

KÖTELEZŐ TANANYAG

-- az előadásokon elhangzottak

-- Mezey Barna: Magyar jogtörténet. Budapest, Osiris, 2007. 268-281. pp.

<https://www.szaktars.hu/osiris/view/mezey-barna-szerk-magyar-jogtortenet-osiris-tankonyvek-2007/?pg=0&layout=s>

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

